

УДК 321.7:316.32

© І. В. Головка, 2015

<http://orcid.org/0000-0002-7849-0690>

І. В. Головка

МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЛІБЕРАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРАКТИК У ПОЛІТИКО- ЕКОНОМІЧНОМУ ВИМІРІ

Зазначено, що досить важливим є дослідження глибинних процесів лібералізації економіки задля розуміння тенденцій і напрямів розвитку національних економік, створення їхньої власної економічної стратегії та формування адекватної політики. До таких процесів в сучасних умовах відносяться тенденція до лібералізації міжнародної торгівлі та, одночасно з цим, ускладнення і різноманітність форм протекціоністської зовнішньоекономічної політики держав. Однією з найважливіших економічних передумов ліберальної демократії в Україні є відносно високий рівень індустріального та економічного розвитку в цілому. Втім, економіка України характеризується не повною системою функціонування ринкової економіки, а лише переходом до неї.

Ключові слова: лібералізм, демократія, ліберальна демократія, протекціонізм, економічний розвиток, економічна конкуренція, ринкова економіка.

І. В. Головка

МЕХАНИЗМЫ ВНЕДРЕНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ЛИБЕРАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ ПРАКТИК В ПОЛИТИКО- ЭКОНОМИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ

Определено, что весьма важным является исследование глубинных процессов либерализации экономики для понимания тенденций и направлений развития национальных экономик, создания их собственной экономической стратегии и формирования адекватной политики. К таким процессам в современных условиях относятся тенденция к либерализации международной торговли и, одновременно с этим, осложнения и разнообразие форм протекционистской внешнеэкономической политики государств. Одной из важнейших экономических предпосылок либеральной демократии в Украине является относительно высокий уровень индустриального и экономического развития в целом. Впрочем, экономика Украины характеризуется не полной системой функционирования рыночной экономики, а лишь переходом к ней.

Ключевые слова: либерализм, демократия, либеральная демократия, протекционизм, экономическое развитие, экономическая конкуренция, рыночная экономика.

I. V. Golovko

MECHANISMS OF IMPLEMENTATION AND REALIZATION OF THE LIBERAL DEMOCRATIC PRACTICES IN THE POLITICAL AND ECONOMIC DIMENSION

Determined that is very important to study the underlying processes of liberalization of economics to understand trends and directions of development of national economics, the

creation of their own economic strategy and the formation of an adequate policy. In current conditions such processes include the trend towards liberalization of international trade and, at the same time, complications and a variety of forms of protectionist foreign trade policy. One of the most important economic preconditions of liberal democracy in Ukraine is a relatively high level of industrial and economic development in general. However, Ukraine's economics does not characterized by a complete system of functioning of market economy, but a transition to it.

Key words: *liberalism, democracy, liberal democracy, protection, economic development, economic competitiveness, market economy.*

Постановка проблеми. Аналіз політичних подій кінця ХХ – початку ХХІ століть дозволяє стверджувати, що процеси демократизації в сучасному світі набувають небачених масштабів поширення та розгортання. Тому на сьогодні осмислення проблем демократизації та переходів – зокрема до ліберальної демократії – у сучасній політичній науці набуває особливої актуальності. Однак, окрім теоретизування про природу, особливості та специфіку становлення ліберальної демократії у пострадянських країнах, слід враховувати наявні в них політичні переконання, певні культурні цінності, культурологічні та політичні течії.

Процеси формування ідеологій, зокрема ліберальної, у пострадянських країнах ускладнений певними політичними умовами: країни колишнього Радянського Союзу позбулися теорії та практики соціалізму-комунізму та перебувають у процесі формування нових суспільних моделей [14]. Труднощі, які вони переживають, зумовлені змінами, привнесеними розпадом Радянського Союзу, а саме – скасуванням єдиної ідеології, проголошеної та нав'язаної урядом і Компартією, та зміною ідеологічної парадигми, яка, власне, не була завершена. Ця тема є актуальною і для України, де на зміну науковому комунізму прийшла відсутність чіткої ідеологічної, а, отже – політичної позиції.

Аналіз актуальних досліджень. Отже, після розпаду Радянського Союзу Україна, опинившись на роздоріжжі між Сходом і Заходом, Європою та Азією, задекларувала спробу здійснити стрибок із соціалістичного минулого до ліберальної демократії.

Конституція України 1996 року визнана як ліберально-демократична за сукупністю дефініцій стосовно прав людини, оскільки містить положення,

які демонструють її ліберальну орієнтацію, але, разом з тим, вона є суперечливою за гарантіями дотримання цього, декларативністю, надлишковими посиленнями на закони. Задля втілення цих положень у політичній практиці необхідні не лише зміни в усіх сферах життя, що детерміновано минулою державною практикою, але й бажання та готовність громадян до втілення ліберальних цінностей. Необхідно зазначити, що сімдесят років соціалістичного та комуністичного минулого багато в чому пояснюють відсутність легітимного уряду [16, р. 260–261].

Становлення незалежної правової демократичної держави в Україні пов'язане з формуванням нових ідеологічних засад, намаганням позбутися тоталітарного минулого та розбудувати правову, демократичну державу і визначитися з єдиною інтегративною ідеологією держави. Це позначається на всіх структурних компонентах державного устрою і політичної системи [4, с. 367–375].

Після розпаду Радянського Союзу і відмови від комуністичної ідеології, на заміну українському народу ніяких ідеологем не було запропоновано – духовних, ідеологічних, ціннісних тощо. Тому державна ідеологія України наразі характеризується як концептуально незавершена, із відсутністю чіткої цілісності. Тоталітарна система Радянського Союзу, з якої вийшла Україна, була спрямована на знеособлення, культивує колективістські цінності, тоді як ліберально-демократична спрямованість державотворення, яка притаманна насамперед країнам Заходу, націлена на формування автономної особистості [4, с. 367–375].

Декларування ліберальних принципів і проголошення новоствореного державного курсу, спрямованого на їхнє застосування, не можна ототожнювати із втіленням ліберальної традиції в життя держав, що донедавна були адептами соціалізму/комунізму. Однак прагнення змін після розпаду Радянського Союзу, радикальних змін у всьому – ладі, ідеології – логічно впливали з революційних подій кінця 1980-х – початку 1990-х років у посткомуністичних країнах [12, с. 59–67].

Зміни ідеологій часто ототожнюють із процесами трансформації політичних інститутів, уряду, започаткуванням економічних реформ, але недостатньо уваги приділяють наслідкам радикальної зміни в межах розвитку громадянського суспільства та зміни у відносинах «індивід – держава» та «індивід – громада» [12, с. 59–67].

Посткомуністичні країни, щоб довести свою європейськість і належність демократичній, а, отже – ліберальній традиції, відкинули офіційну соціалістичну теорію як таку, що суперечила основним ліберальним свободам. Беручи до уваги одну з характерних особливостей економічного лібералізму – вільний ринок – варто наголосити, що економічна реформа мала місце в Польщі. Поняття ринкової економіки для Польщі є не віртуальним, а – навпроти – реалією суспільства. Певною мірою це заслуга польських лібералів, оскільки вони не зупинилися на рівні культурної революції, а поставили чіткі економічні завдання [12, с. 66].

Відтак, **мета статті** – аналіз функціонування такого базового інституту ліберальної демократії як ринкова економіка (в контексті тих суспільно-політичних тенденцій, які визначатимуть найближче майбутнє людства).

Виклад основного матеріалу. Починаючи з кінця минулого століття, у світовій економіці назрівають тенденції, які найчастіше обумовлені внутрішніми для будь-якої країни детермінантами, пов'язаними з економіко-правовими і суспільно-політичними змінами – лібералізацією, приватизацією, дерегулюванням тощо [5, с. 215]. Дослідження глибинних процесів лібералізації економіки є важливим для розуміння тенденцій і напрямів розвитку національних економік, створення їх власної економічної стратегії та формування адекватної політики. До таких процесів в сучасних умовах відносяться тенденція до лібералізації міжнародної торгівлі і одночасно з цим ускладнення та різноманітність форм протекціоністської зовнішньоекономічної політики держав.

Економіка України, як і інших перехідних суспільств, характеризується не повною системою функціонування ринкової економіки, а лише переходом

до неї. Тому визначення напрямку економічного розвитку в умовах перехідного періоду має принципове значення для обґрунтування економічної політики держави, успішного здійснення соціально-економічних та політичних перетворень [6, с. 66–72].

Однією з найважливіших економічних передумов ліберальної демократії в Україні є відносно високий рівень індустріального та економічного розвитку в цілому, а також ринкова, конкурентна економіка. Історія не знає прикладів ефективного існування демократії в державах без ринку і приватної власності.

Ринкова економіка перешкоджає концентрації економічної та політичної влади в руках однієї із груп суспільства або партійно-державного апарату. Вона забезпечує автономію індивіда, охороняє його від тоталітарного державного контролю, стимулює розвиток у нього таких необхідних для демократії якостей, як прагнення до свободи, відповідальність, заповзятливість. Без ринку стає неможливим існування громадянського суспільства, на якому базується сучасна демократія. Потребуючи конкурентних ринкових відносин, демократія цілком сумісна зі значним розвитком системи державних підприємств і соціального забезпечення.

Ринкова економіка, яка позбавлена крайніх форм монополізму і мало обмежена державним регулюванням, є об'єктивною передумовою політичної демократії, її першооснова (плюралізм форм власності і форм господарювання – це тканина громадянського суспільства). Організація економічного життя на основі вільного індивідуального і групового підприємництва, визнання вільного ринку та вільної конкуренції – це універсальні механізми соціально-економічного розквіту.

Суперечки стосовно вибору моделі економічного розвитку України останнім часом набувають особливої актуальності. Більшість політичних лідерів і науковців, вважають, що Україна повинна рухатися в напрямі європейської інтеграції, зберігаючи при цьому добросусідські стосунки із Росією, як стратегічним партнером; формувати соціально орієнтовану модель

ринкової економіки, з одночасним стимулюванням інноваційного розвитку підприємств; посилювати конкурентоспроможність національного бізнесу, захищаючи його від зовнішньої експансії глобальних транснаціональних корпорацій. При цьому не враховується теоретична несумісність в межах єдиної економічної політики всіх перерахованих заходів [1, с.20–28].

Насамперед, необхідно відійти від вторинних суспільно-політичних проблем і звернути першочергову увагу на визначенні фундаментальних пріоритетів економічного розвитку держави, пов'язавши їх з відповідною системою моральних цінностей. Зокрема, необхідно окреслити основоположні принципи економічної політики держави, які повинні стати основою становлення ефективної моделі розвитку української економіки і забезпечити усунення у ній суперечностей, які мають негативний вплив на поглиблення дезінтеграційних тенденцій в суспільно-економічній системі України.

В умовах низького економічного рівня розвитку України лібералізм є дещо привабливим для певної кількості населення, однак, із зростанням рівня виробництва, поглибленням соціального розшарування суспільства, він може спричинити певні кризові явища, притаманні більшості нинішніх європейських країн [3, с. 23–28]. Проте ліміт на перерозподіл благ, створених за радянських часів, вичерпується. Українська держава має зробити вибір між подальшою наживою на сформованій у процесі державотворення економіці та спробами входження до транснаціонального світу глобальних корпорацій, до вибору між авторитарною та ліберальною моделями організації економічного життя.

Упродовж багатьох років в Україні за лібералізм видавалася його застаріла версія, в межах якої підкреслювалося, що ринок сам все розставить на свої місця, а держава гратиме лише роль «нічного сторожа»: чим меншим буде її втручання в економіку, тим краще. У цьому значенні краще було відмовитися від реалізації певних соціальних програм, коли виживає сильніший, а слабший, якщо не вижив, то значить не зміг пристосуватися.

До того ж, такий прояв лібералізму у Європі поступово зник. Наприклад, ще у 1947 р. у Оксфорді було прийнято «Ліберальний маніфест», де про соціальні та економічні проблеми говорилося нарівні зі свободою. А у 1997 р. прийнята «Ліберальна програма на XXI століття», де було відмічено, що «Свобода, відповідальність, толерантність, соціальна справедливість і рівність можливостей – ось головні цінності лібералізму» [15]. Наразі, ліберали Заходу зовсім не ігнорують соціальні та економічні проблеми, навпаки, вони впевнені, що не може бути вільним суспільство, яке не прагне справедливості та економічної стабільності.

Враховуючи теоретичні основи економічної політики та поєднавши їх з прикладними аспектами еволюції світової економіки упродовж останніх століть, можна стверджувати, що найвпливовішими доктринами сучасності можна вважати: марксизм, кейнсіанство і лібералізм. Завдяки цим трьом доктринам диктується формування відповідних господарських систем, елементи яких пов'язуються між собою ціннісними, ринковими та інституційними нормами і правилами, інтегруючись в один з трьох типів економічних порядків: централізований, експериментальний і конкурентний [11, с. 156–200]. Тому необхідно визначити необхідний та більш ефективний для України тип економічного порядку.

Відповідно до цього марксизм направляє суспільно-економічну систему на передачу всіх регуляторних функцій єдиному політичному центру держави для забезпечення ефективного використання господарських ресурсів у відповідності з головними цілями такої економіки (нарощуванням валового випуску продукції, насамперед матеріальних благ, та їх рівномірного розподілу між усіма членами суспільства) [9]. Тоді як, показує досвід соціалістичних держав, він призводить до протилежних результатів тому, що ресурси використовуються неефективно, а суспільство починає стрімко біднішати і втрачати економічну (а слідом за нею і політичну) свободу.

Тоді як, кейнсіанський економічний порядок (базується на теоретичних висновках Дж. М. Кейнса про недопустимість «грубого» втручання в

економіку, але необхідність її «тонкого настроювання» за допомогою монетарної та фіскальної політики) апелює до інших цілей – забезпечення повної зайнятості і уникнення економічних криз [7, с. 295–304]. Натомість, довготривала практика застосування кейнсіанських методів призводить до знищення економічних пропорцій і зменшення ефективності розвитку суспільно-економічної системи, знижуючи процес ринкової еволюції та обмежуючи інноваційний розвиток економіки.

До того ж, у країнах, які не мають довготривалих демократичних традицій та достатньо розвинутої мережі ринкових інститутів, політика економічного «налаштування» часто призводить до тиску потужних монополістичних об'єднань і лобістських груп на слабке і неструктуроване громадянське суспільство. За таких умов експериментальний порядок набуває форми «хаотичних експериментів», який є найгіршим з усіх існуючих, причому як з погляду ефективності використання господарських ресурсів, так і в контексті низького рівня життя населення. Отже, в цьому ракурсі він поступається навіть централізованому порядку. Такий порядок, на відміну від двох інших (централізованого та експериментального), не просто гальмує економічну еволюцію, він здатен відкинути рівень розвитку економіки на кілька десятиріч назад. Яскравим прикладом «хаотично-експериментального» порядку може слугувати Україна протягом 90-х років ХХ ст. [1, с. 20–28].

Перейдемо до третього, найсприятливішого з погляду економічної еволюції, але такого, що не завжди легко сприймається різними суспільними групами, в першу чергу їхніми елітами, конкурентного порядку, який заснований на ліберальних цінностях. Дана методологічна база ліберальної економічної політики ґрунтується на правилі «невидимої руки ринку», яка була запропонована А. Смітом.

На думку прихильників класичного економічного лібералізму (Л. фон Мізеса, М. Фрідмана, Ф. А. фон Хайєка та ін.), основою ліберального підходу є визнання індивіда основним суб'єктом ринкової економіки.

Завдяки цьому, даний індивід за умови чітких і прозорих правил ринкової конкуренції зможе забезпечувати найвищу ефективність її функціонування, на основі економічних взаємовідносин з іншими індивідами в рамках великих корпорацій, державних підприємств або за допомогою здійснення підприємницької діяльності.

Тимчасом, в Україні економічну політику лібералізму не завжди вважали ефективною, внаслідок псевдоліберальних реформ 90-х рр. ХХ ст., які призвели до економічного занепаду в українському суспільстві. Тоді як, такі реформатори позиціонували себе як ліберали. З цього приводу, Ф. А. фон Хайєк зазначав: «Напевно, ніщо так не нашкодило лібералізові, як наполегливість окремих його прихильників, що твердолюбо захищали якісь його емпіричні правила, насамперед «laissez-faire»» [13, с. 21]. Натомість, до ліберальних реформ звертаються у випадку, коли країна знаходиться в глибокій економічній кризі, зокрема, після недоліків соціалістичного планування та кейнсіанських експериментів.

Дотримуючись основних принципів лібералізму, визначальною категорією ліберальної економічної політики є конкуренція. Внаслідок цього, головним завданням уряду повинна стати підтримка конкуренції та недопущення монопольних тенденцій в економіці. З точки зору ліберальних ідей, в суспільно-економічній системі конкуренція може стати основою еволюційного поступу людства: «конкуренція, як і експериментування в науці, є насамперед процесом відкриття. Оцінити її належним чином не може жодна з теорій, що виходять із припущення, нібито факти, які треба виявити, вже відомі» [2, с. 88–89].

Протягом другої половини ХХ ст. економічний лібералізм інколи ставав «рятівним» концептом для урядів різних країн, які виводили свої держави зі стану глибокої кризи чи економічної нестабільності. Прикладом може слугувати досвід «соціальної ринкової економіки» в повоєнній Німеччині, британського «тетчеризму» у 70-х роках, американської «рейганоміки» у 80-х рр., а також китайського «економічного дива» у 90-х

рр. Вище згадані ліберальні реформи супроводжувалися оздоровленням економіки, збільшенням темпів економічного зростання (до того ж, не пов'язаного зі структурними деформаціями на користь одних галузей за рахунок інших), підвищенням соціальних стандартів та зростанням політичної ваги країн на світовій арені [1, с. 20–28].

Слід відзначити, що ліберальна модель економічного розвитку наразі є найбільш оптимальною і для української дійсності. Саме ґрунтуючись на її засадах Україна отримає змогу подолати певний структурний дисбаланс та технологічне відставання, які залишилися від соціалістичного періоду, а також позбавитися певних деструктивних моральних і соціальних стереотипів або споживацьких моделей поведінки, що були імплантовані протягом періоду безперервного реформування, завдяки приватизації підприємств, монополізації ринків тощо.

Базуючись на концептуальних засадах економічного лібералізму та виходячи з оцінки сучасного стану української економіки, запропоновано відповідні шляхи реалізації принципів ліберальної економічної політики, що орієнтовані на досягнення еволюційного зростання та підвищення ефективності використання людських, матеріальних і природних ресурсів.

Першочерговим при розробці стратегії, спрямованої на лібералізацію української економіки, є виокремлення проблем, які блокують свободу підприємницької діяльності та потребують першочергового вирішення з метою вивільнення механізмів ринкової конкуренції та самоорганізації, реструктуризації та модернізації виробництва, розвитку підприємницького середовища та зростання продуктивності праці.

Основною проблемою, яка наразі перешкоджає стрімкому зростанню економіки України та знижує конкурентоспроможність українських підприємств, є достатньо високий рівень монополізації усіх сфер суспільно-економічного життя в країні. Це проявляється в істотній централізації адміністративних повноважень та бюджетних коштів, а також у надмірному

державному контролю за функціонуванням практично усіх ланок господарського механізму держави та галузей її економіки.

Проте, монополізм поширюється не тільки на економічну сферу, але й на всі інші сфери життєдіяльності суспільства: систему освіти і науки, медицину та сферу соціального захисту (від диктату міністерського чи місцевого чиновника до безконтрольності дільничного лікаря чи соціального працівника), сектор житлово-комунальних послуг (місцеві комунальні підприємства та енергетичні компанії просто зневажають будь-які права споживачів своєї продукції, відверто не приховуючи цього) тощо [1, с. 23–24].

Насамперед, в Україні відсутні принаймні елементарно стабільні «правила гри», що призводить до частих змін пріоритетів економічної політики і законодавства, регулярної ротації урядових команд, кожна з яких фактично «скасовує» рішення своїх попередників. Крім того, як зазначає В. Борщевський, основи стабільності підриває складна система пільг, преференцій, державних дотацій, які при кожній зміні уряду також піддаються трансформації. Отже, це змінює систему мотивації як підприємців, так і пересічних громадян, сприяє укоріненню в суспільстві низької правової культури та формує той тип економічного порядку, який орієнтується на закриту конкуренцію, а не на ефективніше використання обмежених економічних ресурсів.

Погіршення суспільно-економічної ситуації в державі, має також моральний характер. В українському суспільстві моральним іноді є те, що вважається відверто аморальним у розвинених суспільствах, насамперед – порушення законів. Це стосується представників усіх верств населення: від представників бізнесу чи влади, до представників «середнього класу».

До того ж, проведення децентралізації влади, дозволить запровадити механізми реального самоврядування на місцях, здійснити адміністративно-територіальну реформу. Тим часом, зміна системи пенсійного забезпечення населення на основі лібералізації фінансового ринку та ринку страхових

послуг, децентралізація системи пенсійних фондів країни та запровадження конкуренції між ними, дасть можливість перейти до накопичувальної моделі акумулювання ресурсів на персональних пенсійних рахунках громадян. Також, необхідно провести амністію капіталу з одночасним посиленням фіскальної дисципліни та переходом до непрямих схем фіскального та митного контролю [1, с. 25].

Разом з тим, надмірна адміністративна і фінансова централізація влади та жорстка адміністративна ієрархія, зменшують стимули до ефективного розвитку регіональних економік та призводять до дисбалансу у взаємовідносинах «центр» – «периферія». Як наслідок, більшість українських регіонів є дотаційними або депресивними, а нерівномірність регіонального розвитку – очевидною [1, с. 25].

До того ж це може призвести до загострення міжрегіональних суперечностей, які стануть на заваді внутрішній інтеграції українського суспільства. Проте, проблема неефективного використання державного бюджету загострюється непрозорими схемами прийняття владних рішень, закритістю ринків і кулуарністю поширення ринкової інформації, «тіньовою конкуренцією». Внаслідок цього, зростає рівень корупції та адміністративного навантаження на економіку у вигляді тиску на конкурентів, свавілля контрольних і фіскальних органів тощо.

Вирішення всіх зазначених проблем, може успішно відбуватися на основі використання принципів економічного лібералізму та відповідних засобів ведення економічної політики.

Отже, послідовне втілення у реальність ліберальної моделі економічного розвитку України дозволить поступово знищити ті негативні явища, які притаманні українській владі, політикуму, бізнесу та суспільній моралі, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та більш ефективному використанню господарських ресурсів. Відповідно, першочерговим має стати позбавлення інституту державної влади тих гіпертрофованих функцій і фінансових важелів впливу, які

дозволяють маніпулювати економічними процесами і роблять політичну діяльність надзвичайно привабливою «сферою бізнесу» для різного роду монополістичних об'єднань, що можна досягнути завдяки таким діям [1, с. 26–28]:

– посилення антимонопольного законодавства України з одночасним підвищенням ролі та збільшенням ваги і функцій антимонопольного комітету (надання йому ширших повноважень і статусу „економічної прокуратури”, з одночасним посиленням суспільного контролю за його діяльністю, наприклад шляхом прямих всенародних виборів голови антимонопольного комітету). Також необхідно чітко відокремити владу від бізнесу шляхом заборони підприємцям балотуватися на посади в органах представницької, виконавчої чи судової влади;

– наразі, лібералізація товарних і фінансових ринків, посилення взаємозалежності національних господарств, з однієї сторони, дозволяють країнам сконцентрувати свій економічний потенціал в тих галузях, де вони можуть досягти найбільших результатів, що підвищує ефективність використання національних ресурсів. З іншої сторони, вони неоднаково ефективні для окремих країн через відмінності їх економічних потенціалів та відносної конкурентоспроможності. Основні переваги від лібералізації одержують найбільш розвинені країни світу, для яких участь у регіональних інтеграційних об'єднаннях і у СОТ (Світова Організація Торгівлі – міжнародна економічна організація, яка регулює правила міжнародної торгівлі згідно із принципами лібералізму) розширює економічний простір [5, с. 159]. Головне завдання СОТ – сприяти безперешкодній міжнародній торгівлі. Розвинені країни, з ініціативи яких створена СОТ, вважають, що саме економічна свобода в міжнародній торгівлі сприяє економічному росту та підвищенню економічного добробуту людей. Стосовно цього, соціологічні опитування свідчили на момент їх проведення про те, що вступ України до СОТ в цілому принесе користь, хоча, більшу користь він принесе великому бізнесу, ніж середньому і малому;

– суттєве зниження податків з паралельним обмеженням величини інших фінансових ресурсів, які концентруються в державному бюджеті України (податок на прибуток підприємств має в середньому дорівнювати 10%; податок на додану вартість – не більше 5%); податок на фонд оплати праці може бути замінений єдиним соціальним податком і не перевищувати 20% (причому він має напряду спрямовуватись у відповідні страхові, в тому числі пенсійні, фонди); податок на доходи фізичних осіб і податок на нерухомість слід визнати основними місцевими податками, передбачивши для них граничну ставку оподаткування; митні тарифи та збори необхідно знизити до рівня, передбаченого вимогами СОТ [1, с. 27];

– скасування пільг, преференцій, які виплачуються з державного та місцевих бюджетів, а також дотації та субсидії для сфери бізнесу (включаючи програми підтримки підприємництва, стимулювання національного виробника, підтримка інноваційної діяльності тощо);

– значне спрощення процедури створення нових підприємств та ліквідації існуючих на основі застосування заявного принципу реєстрації бізнесу;

– проведення судової реформи (посилення інституціонального забезпечення судової системи, збільшення відкритості та прозорості роботи судових органів, запровадження в судову практику інституту прецедентного права), обов'язковий відеозапис усіх судових засідань і збереження отриманих відеоматеріалів у судових архівах до вичерпування терміну давності по відповідних справах;

– трансформація пропорційної виборчої системи у бік її „індивідуалізації” (перехід до виборності керівників обласних і районних виконавчих органів влади всім населенням області або району; створення дієвих важелів відкликання депутатів і керівників з виборних посад).

Зазначені проблеми, пов'язані з демонополізацією суспільно-економічного життя в Україні унеможливають здійснення всіх запропонованих алгоритмів протягом нетривалого часу. Проте виконання їх

повинно здійснюватися послідовно, починаючи від з економічної сфери (податкова реформа) і закінчуючи демонополізацією політичної та судової систем.

Зазначені алгоритми направлені на забезпечення зміни «утриманського» світогляду українців, активізувати приватну ініціативу громадян та забезпечити зростання мотивації та продуктивності праці. Отже, лібералізм для України є значно важливішим і актуальнішим, ніж для «західних демократій». Тимчасом, пострадянський менталітет схильний не сприймати будь-які регуляторні та реформаційні економічні заходи. Натомість, ліберальний режим передбачає суттєве зменшення намагань використовувати владу у корисливих цілях представниками політико-бізнесової еліти. Таким чином, дана модель економічного розвитку дозволяє покладатися лише на індивідуальні здатності людини.

Можна відзначити, що жоден з основних представників українського політичного простору не у повному обсязі зацікавлений у втіленні системи ліберальних цінностей у практику суспільно-економічного життя. Тимчасом, завдяки лібералізації представники влади можуть отримати позитивну відзнаку в очах населення, оскільки економічна гра буде здійснюватися за чіткими і зрозумілими ринковими правилами на рівні з усіма. Задля такого результату, необхідно, щоб владні структури були зацікавлені у ліберальному сценарії реформування економіки, що стане запорукою морального піднесення суспільства, підвищення його культурного рівня, а також фактична запорука успішної європейської інтеграції української держави [1, с. 26].

Відповідно до цього, пропонуючи ліберальну модель економічного зростання для України, слід враховувати, що без чітких алгоритмів її практичного втілення та за відсутності суб'єктів адаптації принципів цієї моделі на рівень економічної політики держави, вона не отримає змогу бути реалізованою. Крім того, деякі пропозиції представників української політичної еліти свідчать про те, що більшість із них уже здатна позитивно

сприйняти заходи, спрямовані на лібералізацію вітчизняної економіки. Президент Центру економічного розвитку О. Й. Пасхавер наголосив на проблемі низької дієздатності української держави. На його думку, стратегія взаємодії держави з великим капіталом має полягати не в тому, щоб допомагати йому, а в створенні ліберальної економіки, сприятливої для розвитку капіталу [8]. Натомість, Я. А. Жаліло вказав на те, що ліберальні важелі ринкового регулювання далеко не завжди спроможні в умовах України забезпечити макроекономічну збалансованість, і тим більше – реалізацію завдань позитивних структурних зрушень. Таки чином, лібералізація економіки має відбуватися синхронно із цілеспрямованою побудовою дієвих ринкових систем. Відповідно до цього, в період їхнього формування їх регуляторна дія має бути заміщена відповідною державною політикою, роль якої зростає [8].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, слід сказати, що основні політичні сили в Україні тією чи іншою мірою готові започаткувати процес лібералізації вітчизняної економіки. Все це дає змогу зробити висновок, що втілення у життя принципів економічного лібералізму є цілком реальним і потребує пришвидшеного перенесення теоретичних узагальнень на рівень практичних дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борщевський В. Ліберальна модель економічного розвитку України / В. Борщевський // Універсум. — 2007. — С. 20—28.
2. Гайек Ф. А. Право, законодавство і свобода. Нове визначення ліберальних принципів справедливості і політичної економії / Фрідріх Август фон Гайек ; [пер. з англ. В. В. Дмитрук]. — К. : «Аквілон-Прес», 2000. — Т. I—III. — 448 с.
3. Головатий М. Політична структуризація українського суспільства / М. Головатий // Персонал. — 2005. — № 5. — С. 23—28.
4. Головка І. В. Стан та перспективи формування ліберальної демократії в Україні / І. В. Головка // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць. — К. : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2009. — Вип. 27. — 420 с. — С. 367—375.
5. Довгаль О. А. Протекціонізм і лібералізм у процесі глобалізації світової економіки (Питання теорії і методології) : [моногр.] / О. А. Довгаль. — Харків : Видавництво НУА, 2004. — 320 с.
6. Застава І. В. Економічні інтенції лібералізму в демократичних суспільствах / І. В. Застава // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

- Серія : «Питання політології». — Харків, 2008. — № 825. — Вип. 13. — 193 с. — С. 66—72.
7. Кейнс Дж. М. Я — либерал? / Джон Мейнард Кейнс : [пер. с англ. И. Е. Задорожнюка] // О свободе. Антология мировой либеральной мысли (I половина XX века). — М. : Прогресс–Традиция, 2000. — 696 с. — С. 295—304.
 8. Кроки на шляху до формування соціально орієнтованої ринкової економіки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Table/201106.htm>.
 9. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии : В 2 кн. / Карл Маркс ; [пер. с нем.]. — Т. 1 ; Кн. 1 : Процесс производства капитала. — М. : Политиздат, 1983. — 905 с.
 10. Мовсесян А. Г. Либерализм и экономика / А. Г. Мовсесян. — М. : Логос, 2003. — 240 с.
 11. Ойкен В. Основные принципы экономической политики / Вальтер Ойкен ; [пер. с нем. Л. А. Козлова, Ю. И. Куколева ; общ. ред. Л. И. Цедилина, К. Херрманн-Пиллата ; вступ. ст. О. Р. Лациса]. — М. : Прогресс–Универс, 1995. — 493 с. — (Экономическая мысль Запада).
 12. Прунак М. Виклик лібералізму: критика, але не заперечення / М. Прунак // Соціогуманітарні проблеми людини. — 2005. — № 1. — С. 59–67.
 13. Хайек Ф. А. фон. Дорога к рабству / Фридрих Август фон Хайек ; [пер. с англ. Н. Я. Петракова]. — М. : „Экономика”, 1992. — 176 с.
 14. Шварцмантель Дж. Идеология и политика / Джон Шварцмантель ; [пер. с англ. Е. В. Пызиной]. — Харьков : Издательство Гуманитарный Центр, 2009. — 312 с.
 15. L’Internationale. Fédération mondiale des partis libéraux [Електронний ресурс] // Internationale Libérale. — Режим доступу : http://www.liberal-international.org/editorial.asp?ia_id=508&lang=french.
 16. Wilson A. The Ukrainians: Unexpected Nation / A. Wilson. — London : Yale University Press, 2000. — 306 p.